

TUTKIMUSKATSAUKSIA 4/2011

Kulttuurikaupungista kulttuuripääkaupungiksi – ja takaisin

Jukka Saukkolin

Tästä on kyse

- Turku 2011 -ohjelmatuotantojen ja turkulaisten kulttuuri-innostus nostavat odotukset kulttuuripääkaupunkiuden pitkäkestoisista vaikutuksista korkealle
- Turku 2011 -strategiaa tulisi hyödyntää kulttuurivuoden jälkeen osana Turun pitkäkestoista kaupunkikehitystä
- Kulttuuripääkaupunkien jatkon organisoinnista on monenlaisia kokemuksia mutta ei yksiselitteistä hyväksi koettua toimintamallia

Kulttuuripääkaupunkiprosessin kolme tärkeää vaihetta

Keskustelu kulttuurivuoden jatkonäkymistä on syventynyt Turku 2011 -kulttuuripääkaupunkivuoden puolivälin lähestyessä. Toukokuussa 2011 perustettiin valtion taidemuseon ylijohtaja Risto Ruohosen luotsaama kansallinen työryhmä, jonka tehtävänä on juurruttaa Turku 2011 -vuoden perintöä suomalaiseen kulttuurikenttään. Turku 2011 -säätiön ja kaupungin johto sekä useat asiantuntijat ovat niin ikään todenneet, että kulttuuripääkaupunkivuoden onnistumista mitataan ennen kaikkea prosessin pitkäaikaisilla vaikutuksilla.

Onnistuneet kulttuuripääkaupungit ovat tarkoittaneet aina paljon enemmän kuin vain upeaa kulttuurivuotta. Onnistuneilla kulttuuripääkaupungeilla on ollut kolme tärkeää vaihetta: kulttuuripääkaupunkinimityksen hakuvaihe, itse ohjelmavuosi ja kulttuuripääkaupunkivuotta seuraavat vuodet, joiden aikana kulttuuripääkaupunkiprosessin verkostoja ja kokemuksia on hyödynnetty osana kaupunkikehittämistä.

Helsingin kulttuurivuoden 2000 tutkimuskokonaisuudesta vastannut Timo Cantell on argumentoinut, että Helsinki 2000 -prosessin tärkein vaihe oli kulttuurivuoteen valmistautumisen jakso vuosina 1998–1999. Cantellin mukaan nyt, yli kymmenen vuotta Helsingin kulttuurivuoden jälkeen Helsinki 2000 -hakuprosessin perintö vaikuttaa kaupungissa kenties vahvemmin kuin koskaan. Kulttuurivuotta edelsi 1990-luvun ankara lama, jota vasten luotiin Helsingin kansainvälistymisstrategia.

Helsingin kulttuurituotannon ja -profiilin vahvistamisella oli tärkeä tehtävä tässä strategiassa. Kulttuurivuoteen valmistautumisen vaihe yhdisti keskenään riitautuneetkin toimijat toteuttamaan yhdessä kansainvälistä suurprojektia. Kulttuurivuosi nähtiin Helsingissä nimenomaan kaupungin elinvoimaprojektina, ja tässä mielessä World Design Capital Helsinki 2012 jatkaa Helsinki 2000 -vuoden perintöä.^{1,2}

Aika näyttää, mikä Turku 2011 -prosessin vaihe kasvaa Turun kaupunkikehittämisen kannalta kaikkein tärkeimmäksi. Helsingillä oli vuonna 2000 jo runsaasti kokemusta kansainvälisten suurtahtumien organisoinnista. Turulla ei vastaavanlaajuista kokemusta ollut ennen vuotta 2011, joten ehkä kulttuurivuoden toteuttaminen muodostuu Turku 2011 -prosessin arvokkaimmaksi kokemukseksi. Tai kenties prosessin merkittävin vaihe on Turunkin kohdalla kulttuuripääkaupunkinimityksen hakuvaihe vuosina 2004–2006, jolloin Turku 2011 -strategia määriteltiin avoimessa maakunnallisessa yhteistyössä.

Turku 2011 -strategian ytimessä on kulttuurin laaja määritelmä, jonka mukaisesti kulttuurin ja muiden toimialojen uutta yhteistyötä, kulttuurin parempaa saavutettavuutta sekä kulttuurin hyvää tekevää vaikutusta on korostettu kaikessa Turku 2011 -toiminnassa. Turku 2011 -ajattelun ja toiminnan lähtökohtana on, että kulttuuri tekee hyvää kaupungin elinvoimaisuudelle ja kilpailukyvyille, kaupunkilaisten ja kaupunkiyhteisöjen hyvinvoinnille sekä Turun kansainvälistymiselle. Varmaa on, että yhtä lailla kulttuuripääkaupunkihaun kuin itse Turku 2011 -vuodenkin merkittävyys kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että kulttuurivuoden jatkotoimintaan suhtaudutaan avoimesti ja tosissaan, ja tälle työlle varataan riittävästi aikaa ja resursseja.

Turku 2011 -prosessi on synnyttänyt Varsinais-Suomeen uutta yhdessä tekemisen kulttuuria. Kulttuuripääkau-

punkivuoden haku- ja suunnitteluvaiheeseen osallistui tuhansia eri toimialojen ihmisiä Turusta, Varsinais-Suomesta, muualta Suomesta ja myös muista Euroopan maista. Lähes 15 000 henkilöä työskentelee kulttuuripääkaupunkivuoden yli 150 ohjelmahankkeessa ja toteuttaa Turussa vuonna 2011 noin 5000 kulttuuritahtumaa ja -tilaisuutta. Turku 2011 -kulttuurivuoden jatkuvuuden kannalta tämän valtavan suuren ryhmän innostuneisuus ja halu jatkaa luovaa kulttuuriryöstä on äärettömän tärkeää.

Tarkastelen tässä tutkimuskatsauksessa Turku 2011 – päätavoitteiden suhdetta kulttuurivuoden toteutukseen ja pidempään kaupunkikehitykseen. Vertailen aluksi Turku 2011 -pätavoitteita aiempien Euroopan kulttuuripääkaupunkien vastaaviin. Tämän jälkeen käsittelen alkuvuodesta 2011 toteutetun Turku 2011 -hankekyselyn ja Taloustutkimuksen valtakunnallisen asukaskyselyn tuloksia ja pohdin, minkälaiselta kulttuuripääkaupunkiprosessin tulevaisuus näyttää näiden tulosten valossa.

”Aloita siitä, mikä kaupungissasi on tärkeintä”

Euroopan kulttuuripääkaupunkikokemusten vertailututkimuksen tärkein yksittäinen lähde on edelleen Robert Palmerin kaksiosainen *European Cities and Capitals of Culture* -raportti, jossa hän tarkasteli ja vertaili vuosien 1995–2004 Euroopan kulttuurikaupunkien organisointia, prosessinhallintaa ja perintöä EU:n komission toimeksiannosta.³⁻⁴ Atlas Cultural Tourism Research Project on julkaissut myöhemmin (2007, 2009, 2011) kolme Robert Palmerin ja Greg Richardsin suppeampaa *European Cultural Capital Report* -katsausta.⁵⁻⁷

Perusteltujen ja operationalisoitavien kulttuuripääkau-

Taulukko 1. Euroopan kulttuuripääkaupunkien 1995–2004 päätavoitteet siinä järjestyksessä kuinka yleisiä ovat olleet

1. Kaupunki-imagon kirkastaminen ja kansainvälisen profiilin vahvistaminen
2. Taide- ja kulttuuriohjelman toteuttaminen
3. Pitkäkestoinen kaupunkikehitys
4. Kulttuurin uusien kuluttajaryhmien tunnistaminen ja innostaminen
5. Juhlailmapiirin luominen
6. Matkailijoiden houkutteleminen
7. Alueellisen itsetunnon kohentaminen ja kotiseutuylpeyden lisääminen
8. Kulttuuri-infrastruktuurin kehittäminen
9. Eurooppalainen kulttuuriyhteistyö
10. Luovuuden ja innovatiivisuuden promovointi

Lähde: Palmer 2004a, 42–46, käännös tekijän.

punkitavoitteiden määrittely ja niitä toteuttava toiminta ovat kulttuuripääkaupunkiprosessin onnistumisen tärkeimpiä edellytyksiä. Kulttuuripääkaupungit ovat usein asettaneet toiminnalleen 3–5 päätavoitetta. Tyypillisesti nämä päätavoitteet ovat liittyneet kaupungin kansainvälisen profiilin vahvistamiseen, vaikuttavan kulttuuri-ohjelman rakentamiseen, matkailijoiden houkuttelemiseen ja alueellisen itsetunnon kohentamiseen.

Tärkeimiksi saavutuksikseen aiemmat kulttuuripääkaupungit ovat maininneet useimmiten kulttuuri-infrastruktuurin vahvistumisen, kulttuuripalveluiden monipuolistumisen sekä kaupunki-imagon parantumisen. Muiksi tärkeiksi vaikutuksiksi kaupungit ovat kirjanneet uudet yhteistyöverkostot ja -muodot, uudet kulttuuriorganisaatiot ja kulttuurituotannon tilat, alueen kulttuurisektorin kehittymisen, matkailun vahvistumisen, alueellisen itsetunnon parantumisen sekä kulttuurin uudet kuluttajaryhmät. ^{3-9, 11}

Glasgow 1990 on kuuluisin esimerkki kaupungista, joka onnistui hyödyntämään Euroopan kulttuurivuotta kaupunkikehityksessään. Glasgow 1990 -prosessin on väitetty synnyttäneen kaupunkiin kokonaan uuden "luovan luokan". Pitkäaikaista vaikuttavuutta korostavat strategiset linjaukset ja tavoitteidenasettelut ovat yleistyneet 2000-luvun kulttuuripääkaupungeissa. Esimerkiksi Luxemburg 2007 -kulttuuripääkaupungissa tätä ajatusta korostettiin teemalauseella: "Vuosi 2007 alkaa vuonna 2008". Stavanger 2008 -vuoden alkuperäisten tavoitteiden perintönä kaupungille on kehitetty uusi kulttuuristrategia, joka konkretisoi kulttuuripääkaupunkivuonna alkanutta uutta yhteistyötä alueellisesti tärkeimpien partnereiden kanssa. ^{1, 3, 18, 19}

Viimeaikaisista kulttuuripääkaupungeista Lille 2004 ja Liverpool 2008 nostetaan usein onnistuneiden kulttuuripääkaupunkien listalle erityisesti siksi, että nämä kaupungit ovat onnistuneet synnyttämään pysyvää toimintaa kulttuuripääkaupungin perinnöksi. Lille 2004 lisäsi kulttuuripääkaupunkiprosessillaan Ranskan ja Belgian välistä yhteistyötä vahvistamalla maiden rajalla toimivien organisaatioiden ja asukkaiden vuorovaikutusta. Lille 2004 -vuoden arvioidaan vaikuttaneen positiivisesti kaupungin kansainväliseen imagoon, lisänneen Lillen tunnettavuutta sekä kaupunkiin kohdistuvaa matkailua. Lille 2004 -perintö on jatkunut muun muassa Lille 3000 -toimintana, jossa kulttuurivuoden laajaa kansainvälistä taiteilijavaihtoa ja residenssitoimintaa on jatkettu ohjelmallisesti.

Liverpoolin kaupunginvaltuusto perusti kaksi liiketoimintayksikköä Liverpool 2008 -vuoden jatkamiseksi. Culture Liverpool jatkaa suoraan kulttuuripääkaupunkivuoden toteuttaneen Culture Companyn perintöä profiloimalla Liverpoolia kulttuurin ja luovien alojen kansainvälisenä kaupunkina, kehittämällä kaupungin kulttuuritarjontaa ja tukemalla alueen yhteisöllisyyttä. Uusi matkailun liiketoimintayksikkö tukee kulttuurivuoden 2008 matkailullista nostetta. Lisäksi Liverpoolin kulttuuri-instituutiot ovat perustaneet konsortion, jonka tavoitteena on peilata kaupungin uudistuksia kulttuurilaitosten kokonaisuuden näkökulmasta. Kahden liverpoolilaisen yliopiston toteuttama monivuotinen Impacts 08 -tutkimusohjelma ryhditti uudelleen koko kulttuuripääkaupunkitutkimusta muotoilemalla yhteistyössä Turku 2011, Stavanger 2008 ja Marseille 2013 -kulttuuripääkaupunkien kanssa yhteiset indikaattorit

Taulukko 2. Onnistuneen kulttuuripääkaupunkivuoden kriteerit vuosien 1995–2004 kulttuuripääkaupunkiorganisaatioiden mukaan

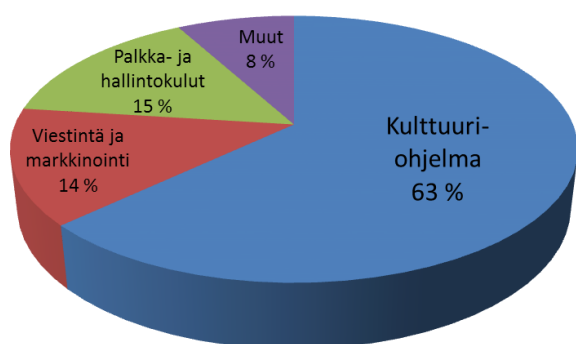
1. Kontekstuaalisuus: "Aloita siitä, mikä kaupungissasi on tärkeintä"
2. Osallistavuus: "On erittäin tärkeää, että tavalliset kaupunkilaiset osallistuvat kulttuurihankkeisiin myös tekijöinä"
3. Kumppanuus: "Tee paikallisten partnerien kanssa aitoa ja monipuolista yhteistyötä"
4. Pitkäkestoinen suunnitelmallisuus ja tuloksellisuus: "Aloita suunnittelu hyvissä ajoin ennen kulttuurivuotta ja jatka suunnittelua kulttuurivuoden päätyttyä"
5. Poliittinen riippumattomuus ja taiteen autonomia: "Älä koskaan jätä kulttuuriohjelmaa poliitikkojen käsiin"
6. Selkeät tavoitteet: "Määrittele tavoitteet ja toiminnan profiili"
7. Vahva kulttuurisisältö: "Kulttuuriohjelman tulee olla ainutlaatuinen ja korkeatasoinen taide- ja kulttuuriprojektien kokonaisuus"
8. Hyvä markkinointi ja viestintä: "Markkinointi- ja viestintästrategia on korvaamattoman tärkeä"
9. Riittävät resurssit: "Käytössä olevan rahoituksen pitää varmistua hyvissä ajoin ennen kulttuurivuotta"
10. Vahva johtaja ja sitoutunut työyhteisö: "Tarvitaan itsenäinen, näkemyksellinen ja osaava johtaja sekä sitoutunut työyhteisö"
11. Kulttuurimyönteinen poliittinen tahtotila: "Projekti tarvitsee poliittista tukea, jos tavoitteena on vaikuttaa kaupunkikehitykseen pitkällä tähtäimellä"

Lähde: Palmer 2004a, 138, käännös tekijän.

kulttuuripääkaupunkien vertailevalle arviointitutkimukselle.⁸⁻⁹

Tärkein kulttuuripääkaupunkien jatkuvuutta toteuttava kokonaisuus on kulttuurivuoden ohjelma ja ohjelman rakentamisen synnyttämä yhteistyö ja verkottuneisuus. Ohjelmatoiminta on muodostanut keskimäärin 63 prosenttia kulttuuripääkaupunkien budjetista.

Kuvio 1. Vuosien 1995–2004 kulttuuripääkaupunkien operatiivisen budjetin keskimääräinen jakautuminen.

Lähde: Palmer 2004a, 87

Turku 2011 -kulttuuripääkaupungin päätavoitteet hyvinvointi, kansainvälisyys, luovat alat ja kulttuurivienti sekä koko Turku 2011 -strategia on määritelty siten, että niille perustuva toiminta mahdollistaa Turku 2011 -hakuvaiheessa muotoillun vision toteutumisen. Vision mukaan "Turku vuonna 2016 on edelläkävijä, Itämeren yhteistyön luova keskus, taiteen ja tieteen synnyttäjä ja välittäjä".¹⁰ Turun kulttuuripääkaupunkitavoitteet ovat sisältöpainotteisia ja toimintalähtöisiä. Tämä käy ilmi vertailtaessa Turku 2011 -pätavoitteita aiempien kulttuuripääkaupunkien yleisimpiin tavoitteisiin (Taulukko 1). Turku 2011 -ajatusmallina on, että imagolliset hyödyt, matkailijoiden houkuttelemisen, kulttuurin kuluttajien innostaminen sekä pitkäkestoinen kaupunkikehitys voivat toteutua parhaiten, jos päätavoitteiden mukaisia kulttuurisisältöjä on mahdollista toteuttaa Turku 2011 -ohjelmassa ja kulttuurivuoden jälkeisessä toiminnassa.

Kulttuurivuoden ohjelma on Turku 2011 -kulttuuripääkaupungissakin tärkein toiminnan jatkuvuutta konkretisoiva kokonaisuus. Kulttuuriohjelmassa punnitaan, toteutuvatko Turku 2011 -pätavoitteet, kulttuurin laaja määritelmä sekä "kulttuuri tekee hyvää" -ajattelu käytännön tasolla. Samassa punnitaan Turku 2011 -strategian merkittävyyttä Turun pitkäaikaisen kaupunkikehi-

tyksen kannalta. Onnistuessaan tämä sisältölähtöinen ja avoimessa prosessissa määritelty kulttuuripääkaupunkistrategia ja sen mukaisesti toteutettu toiminta tuo Turulle imagollista hyötyä, matkailijoita, uusia ja aktiivisia kulttuurin kuluttajia sekä monia muita myönteisiä vaikutuksia. Toiminnan jatkuvuuden kiistattoman tärkeänä edellytyksenä on, että kulttuuritoimijat haluavat jatkaa perinteiset toimialarajat ylittävää alueellista, kansallista ja kansainvälistä kulttuurityötä myös kulttuurivuoden jälkeen.

Maailmanlaajuista yhteistyötä ja vahvaa alueellista tuotantokulttuuria

Organisoin tammi–maaliskuussa 2011 kulttuuripääkaupunkiohjelman hankkeille kyselyn hankkeiden jatkonäkymistä.¹² Kyselyyn vastasi yhteensä 110 kulttuuripääkaupunkiohjelman hanketta, eli noin 70 prosenttia yhteensä 155 hankkeesta. Kyselyyn vastasi 32 yksityisen sektorin, 34 julkisen sektorin ja 44 kolmannen sektorin tuotantovastuulla olevaa hanketta. Kyselyn johdantotekstissä esitin hankkeille, että kysely on osa Turku 2011 -tutkimustoimintaa, eikä siten kuulu hankkeiden raportointimenettelyyn. Painotin asiaa siksi, että hankkeiden vastaukset olisivat mahdollisimman objektiivisia.

Hankekyselyn perusteella voidaan arvioida, että Turku 2011 -ohjelman 155 hankkeessa työskentelee yhteensä lähes 15 000 henkilöä. Näistä henkilöistä noin 3500 työskentelee hankkeessa palkattuina ja loput vapaaehtoisina tai harjoittelijoina. Vapaaehtoisten suurta lukumäärää ja prosentuaalista osuutta selittää se, että erittäin monet Turku 2011 -hankkeet tuotetaan yhteisöllisesti eri kohderyhmien kuten päiväkotien, koulujen, vanhusien hoitokotien ja kaupunginosien asukkaiden kanssa. Näin kulttuuriyleisöistä on kulttuuripääkaupunkiprosessissa tullut aktiivinen ja erottamaton osa kulttuurituotantojen toteuttamista ja onnistumista. Helmikuun 2011 esityksiin huipentunut Hair-produktio on esimerkki tällaisesta työskentelymallista. Hair-musikaalin tuotantoon osallistui vuosina 2009–2011 yli kaksisataa tavallista turkulaista, joista 124 lopulta esiintyi Logomon lavalla.

Turku 2011 -ohjelman hankkeissa työskentelevistä lähes 12 000 on turkulaisia tai lähialueen toimijoita. Ohjelman toteutukseen osallistuu hieman yli 1500 toimijaa muualta Suomesta, hieman alle 1500 toimijaa muista Euroopan maista sekä 100–200 henkilöä muista maanosista. Tuotannoissa on kaikkiaan mukana toimijoita kuudestakymmenestä eri maasta. Kansainvälisiä yhteistyökumppaneita on eniten Ruotsista (25 hankkeessa), Saksasta (22 hankkeessa), Englannista (20 hankkeessa), Yhdysvalloista (17 hankkeessa) sekä Virossa (17 hankkeessa).

Kaukaisemmat yhteistyökumppanit tulevat esimerkiksi Uudesta-Seelannista, Liberiasta, Beninistä, Kuubasta, Etelä-Koreasta, Etelä-Afrikasta ja Japanista.

Ohjelmahankkeet toteuttavat yhteensä lähes 5000 tapahtumaa ja tilaisuutta Turku 2011 -vuoden aikana. Näistä tapahtumista noin 3500 on kaikille avoimia ja 1500 tietyille kohderyhmille tarkoitettuja kohdennettuja tuotantoja. Rajatuille kohderyhmille suunnatut hankkeet ovat usein painottuneet tutkimus- ja kehittämistyöhön ja toteuttavat esimerkiksi kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä uutta yhteistyötä. Näiden hankkeiden toteutukseen osallistuu suuri joukko tavallisia eri-ikäisiä varsinaissuomalaisia. Kaikille yleisöille avoimiin tapahtumiin ja tilaisuuksiin mahtuu yli tuhat erilaista esitystä, satoja työpajoja, näyttelyitä ja konsertteja, kolmisensataa tiedetapahtumaa ja keskustelutilaisuutta sekä satoja muita tapahtumia.

Turku 2011 -tuotantojen toiminnan jatkuvuuden kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että ohjelmahankkeet ovat onnistuneet laajentamaan ja syventämään 2011-prosessin myötä omia yhteistyöverkostojaan. Jopa 98 prosenttia kaikista Turku 2011 -hankkeista ilmoitti tammi-maaliskuussa 2011, että 2011-hanketoiminnan myötä heille oli syntynyt jo tuolloin uusia kontakteja ja verkostoja. Yli 40 prosenttia kaikista Turku 2011 -hankkeista oli jo tuolloin saanut uusia kansainvälisiä kontakteja omalla kulttuurin erityisalallaan, yli 40 prosenttia oli saanut uusia paikallisia ja alueellisia kontakteja ja verkostoja kulttuurialojen välillä ja lähes 40 prosenttia oli onnistunut löytämään uusia yhteistyökumppaneita muilta kuin kulttuurialoilta. Uudet verkostot ovat valtavan laajat ja monipuoliset Turun kokoiselle kaupungille. Tästä syystä kuluvan vuoden aikana on erittäin tärkeää tunnistaa keinoja ja tapoja vahvistaa näitä verkostoja ja kontakteja tavoilla, jotka kantavat pitkälle yli vuoden 2011.

Kulttuuripääkaupunkituotannot haluavat 2011-työn jatkuvan

Turku 2011 -ohjelman hankkeet ovat innostuneet toimintansa jatkonekymistä. Jopa yli 40 prosenttia hankkeista ilmoitti maaliskuuhun 2011 mennessä, että hankkeen toiminta jatkuu varmasti Turku 2011 -säätöön rahoituksen päättymisen jälkeen. Yli 40 prosenttia hankkeista kertoi, että hanketoiminta jatkuu vähintään luultavasti säätöön rahoituksen päätyttyä. Vain noin 6 prosenttia ohjelmahankkeista totesi, että hanketoiminta päättyy varmasti säätöön rahoituksen loputtua.

Hankkyselyn mukaan joka kolmannen Turku 2011 -ohjelman hankkeen myötä syntyy varmuudella uusia

toimintamalleja, pysyvää ja toistuvaa toimintaa tai perustoiminnan uusia käytänteitä. Lisäksi noin kolmannes Turku 2011 -hankkeista arvioi, että vastaava kehitys on heidänkin kohdallaan luultavaa. Vain noin 2 prosenttia Turku 2011 -hankkeista näyttäisi olevan siinä mielessä kertaluontoisia, että niiden toiminnan myötä vastaavia jatkonekymisiä ei ole lainkaan näköpiirissä. Näin osallisistakin hankkeista, joiden toiminta varmuudella päättyy Turku 2011 -rahoituksen loppumisen myötä, on hanketoimintansa myötä onnistunut viemään 2011-kokemuksia esimerkiksi osaksi organisaationsa perustoimintaa.

Hankkeet ovat tunnistaneet monia tärkeitä toiminnan jatkumisen tapoja. Yhteensä 11 prosenttia hankkeista arvioi toimintansa jatkuvan uusina toimintamuotoina kuten kouluihin, työpajoihin, tutkimukseen ja kaupunkikehittämiseen vietävinä toimintamalleina. Vastaavan suuruinen 11 prosentin joukko arvioi toiminnan jatkuvan kiertävinä näyttelyinä, uusina esityskertoina tai elokuvanäytöksinä. Enemmän kuin joka kymmenes hanke suunnittelee uutta jokavuotista tai muutoin säännöllisesti toistuvaa tapahtumaa Turku 2011 -hankekokemuksen perinnöksi. Uuden kansainvälisen taiteilijavaihto- ja muun yhteistyön arvioidaan toteutuvan 10 prosentissa Turku 2011 -ohjelman hankkeista. Seitsemän prosenttia hankkeista suunnittelee jatkotoimintaa uutena EU-hankkeena tai muuna uutena hanketoimintana. Lisäksi toiminta jatkuu suunnitelmien mukaan useissa hankkeissa esimerkiksi pysyvinä taideteoksina, uusina organisaatioina tai yritystoimintana, kulttuuripalveluina sekä laajentuneena vapaaehtoistyönä. Suunnitellun jatkotoiminnan kirjo on laaja ja monipuolinen. Turku 2011 -kulttuurituotannot ovat ilmaisseet haluavansa jatkaa kulttuuripääkaupungin myötä käynnistynyttä uutta ja monialaista yhteistyötoimintaa.

Tienviittana varsinaissuomalaisten kulttuuri-innostus

Taloustutkimus Oy toteuttaa Turku 2011 -säätöön toimeksiannosta alueellisten ja valtakunnallisten asukaskyselyiden sarjaa. Kyselyillä selvitetään Turku 2011 -kulttuuripääkaupungin tunnettuutta ja tietolähteitä, kulttuuripääkaupunkiin liittyviä mielikuvia, suomalaisten osallistumisaikeita Turku 2011 -tapahtumiin ja osallistumisesta kertyneitä kokemuksia. Kyselyt selvittävät myös Turun tuntemista, mielikuvia siitä ja motiiveja Turkuun suuntautuneille vierailuille, kulttuurin ymmärtämistä, kuluttamista ja motiiveja harrastamiselle. Kyselyitä tehdään niin sanotulle suurelle yleisölle, eli 15–79-vuotiaille valtakunnallisesti.

Vuosina 2007–2008 toteutettiin kaksi kyselyä Turun seudun asukkaille. Ensimmäinen valtakunnallinen kysely toteutettiin syksyllä 2009 ja toinen syksyllä 2010. Maaliskuussa 2011 toteutettiin kolmas valtakunnallinen kysely, johon saatiin 2421 vastausta. Nettipaneelina toteutetun kyselytutkimuksen otos toteutettiin niin, että kukin määritelty aluekokonaisuus (Turku, muu Varsinais-Suomi, Pääkaupunkiseutu ja muu Suomi) on vastaajamääränsä osalta myös luotettavasti erikseen tarkasteltavissa.¹³

Asukaskyselyn perusteella joka neljäs 15–79-vuotias turkulainen kuluttaa aktiivisesti kulttuuripalveluita. Edellä mainitussa aluetarkastelussa vain helsinkiläiset (29 %) kuluttavat kulttuuripalveluita turkulaisia aktiivisemmin. Vain neljä prosenttia turkulaisista ilmoittaa, etteivät he ole kuluttaneet kulttuuripalveluita lainkaan tai juuri lainkaan viimeisen 12 kuukauden aikana. Suosituinta kulttuurikohteita ovat kirjastot, elokuvateatterit, kaupunkitapahtumat, museot ja esittävän taiteen näytökset. Kyselyn mukaan 82 prosenttia suomalaisista on vierailut kirjastossa, 68 prosenttia elokuvateattereissa, 61 prosenttia kaupunkitapahtumissa ja 60 prosenttia museoissa viimeisen 12 kuukauden aikana. Saman kyselyn mukaan urheilu- ja liikuntatapahtumissa on vierailut 60 prosenttia viimeisen 12 kuukauden aikana.

Kulttuuri-innostus on kyselyn mukaan tarttunut turkulaisiin ja muihin varsinaissuomalaisiin. Peräti 42 prosenttia turkulaisista kertoo aikovansa käydä kulttuuritapahtumissa tänä vuonna jonkin verran tavallista enemmän. Kuusi prosenttia turkulaisista arvioi kuluttavansa kulttuuria tänä vuonna huomattavasti enemmän kuin tavallisesti. Muista varsinaissuomalaisista 38 prosenttia suunnittelee kuluttavansa kulttuuria tänä vuonna vähintään jonkin verran totuttua enemmän. Kulttuuripääkaupunki-innostus vaikuttaisi olevan kumuloituvaa. Turku 2011 -tapahtumiin ja tilaisuuksiin maaliskuun puoliväliin mennessä osallistuneista henkilöistä 44 prosenttia arvioi kulttuurin kulutuksensa olevan tänä vuonna tavallista aktiivisempaa.

Toinen kulttuurin kulutuksen muutokseen liittyvä tärkeä havainto koskee suomalaisten aikeita tutustua tänä vuonna heille entuudestaan vieraisiin kulttuuritapahtumiin ja -tilaisuuksiin. Kahdeksan prosenttia kaikista turkulaisista ilmoittaa tutustuvansa kuluvana vuonna heille uusiin kulttuurimuotoihin ja 38 prosenttia turkulaisista pitää tätä luultavana. Vastaavat luvut muun Varsinais-Suomen osalta ovat 4 prosenttia ja 35 prosenttia. Vertailukohdaksi kaikkien muiden suomalaisten osalta vain yksi sadasta aikoo tänä vuonna varmuudella tutustua heille uusiin kulttuurimuotoihin ja alle 15 prosenttia pitää sitä luultavana.

Kulttuuri tekee hyvää

Turku on aina ollut luonteeltaan kansainvälinen ja eurooppalainen kaupunki. Kulttuuripääkaupunkiproessin myötä tämä kansainvälisyys on saanut jatkoa ja monipuolistunut entisestään. Kulttuuripääkaupunkituotantojen perinteiset toimialarajat ylittävä yhteistyö, kulttuurialojen välinen tuotannollinen toiminta sekä monipuolinen kansainvälinen verkottuneisuus ovat valtavia voimavaroja Turun ja koko Suomen kulttuurikentän kehittymiselle. Turku 2011 -ohjelmassa korostuvat kulttuurin ja hyvinvointialojen uudet yhteistyömuodot sekä taiteen ja tieteen tuotannollinen yhteistyö pohjautuvat yhtä lailla Turun kulttuurihistoriaan kuin nykypäivään. On tärkeää, että hankkeiden tuotantoryhmät ja taiteilijat löytävät konkreettisia mahdollisuuksia jatkaa ja syventää kulttuuriyhteistyötään Turku 2011 -vuoden jälkeen.

Kulttuurivuoden jatkotoimintaa pohdittaessa on huomionarvoista pitää mielessä, että kulttuuri on kaikkien ikä- ja sosiaaliryhmien asia aivan yhtä lailla kuin urheilu- ja liikuntatoimintakin. Tästä syystä kulttuurin saavutettavuuden parantaminen tulee mielestäni olla Turku 2011 -jatkotoiminnan suunnittelun ytimessä. Turussa ja Varsinais-Suomessa vallitsee kulttuurin kuluttamisen ja uuteen tutustumisen innostus, mistä olemme jo saaneet viitteitä muun muassa Turun museoilta. Kaupunkilaiset ja kaupungissa vierailevat haluavat osallistua kulttuurin kokemisen lisäksi yhä enemmän myös kulttuurin tekemiseen.

Euroopan kulttuuripääkaupunki -tapahtumaa aikavälillä 2007–2019 määrittelevässä Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksessä (N:o 1622/2006/EY) todetaan, että kulttuuripääkaupunkien kulttuuriohjelman on toteutettava ”eurooppalaista ulottuvuutta” tuomalla esille Euroopan kulttuurien monimuotoisuutta ja yhteisiä piirteitä kansainvälisessä yhteistyössä. Samanaikaisesti kulttuuriohjelman tulee sisältää runsaasti ”kaupunki ja kansalaiset” toimintaa, edistämällä kaupungin asukkaiden ja lähialueiden asukkaiden osallistumista tavoilla, jotka edistävät kaupungin kulttuurista ja sosiaalista kehitystä. Kulttuuripääkaupungit ovat tyypillisesti painotuneet toiminnassaan enemmän joko eurooppalaisen ulottuvuuden tai kaupunki ja kansalaiset -toiminnan suuntaan. Turku 2011 -kulttuuripääkaupungissa taiteilijoiden ja monien muiden alojen uusi verkottuneisuus ja innostuneisuus sekä toisaalta turkulaisten ja muiden varsinaissuomalaisten kulttuurinälkä ja kokeilunhalu antavat vahvan lähtökohdan sekä eurooppalaisuuden että kaupunki ja kansalaiset -toiminnan pitkäkestoiselle jatkuvuudelle. Turun yliopiston 2010–2016 johtaman arvi-

ointiohjelman sekä muiden itsenäisten tutkimusten arvioitavaksi jää, miten Turku 2011 -kulttuuripääkaupunki onnistuu näiden kahden näkökulman toteutuksessa ja yhdistämisessä kulttuuripääkaupunkiprosessin aikana ja kulttuurivuoden jälkeen.

Turku 2011 -kulttuuripääkaupungin soveltama kulttuurin laaja määritelmä on mahdollistanut monipuolisen kulttuuritarjonnan sekä kannustanut kulttuuritoimijat perinteiset toimialarajat ylittävään yhteistyöhön. Kulttuurin laaja määritelmä on samalla myös kulttuuri- ja kaupunkipoliittinen kannanotto siihen, että kulttuuristen kysymysten tulisi kaupunkipolitiikassa kuulua kaikkien hallintokuntien toimintaan. Kulttuurisia kysymyksiä tulisi katsoa kokonaisuutena ja koordinoita koko kaupungin tasolla toiminnoiksi, jotka ulottuvat yhä monipuolisemmin ja syvemmin kaupunkilaisten arkeen. Kulttuuripääkaupunkiprosessilla onkin usein pyritty uudistamaan kulttuuripolitiikkaa sekä kasvattamaan kulttuuritoimintaan osallistuvien lukumäärää. Kulttuuripääkaupunkiohjelman ja kaupunkikehityksen välistä yhteyttä ei ole kuitenkaan useissa kaupungeissa pidetty selvänä. Asiaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota, ja rakentaa kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmaa ja ohjelman jatkoa vahvassa suhteessa kaupunkikehitykseen.³

Stavanger 2008 -tutkimuksessa on arvioitu, että kaupungin asukkaat ovat vuonna 2011 aktiivisempia kulttuurin kuluttajia kuin ennen vuotta 2008. Stavangerin uudella kulttuuristrategialla pyritään käynnistämään toimenpiteitä, jotka vastaavat kaupunkilaisten kasvaneeseen kulttuurinälkään. Myös esimerkiksi Linz 2009 ja Essen für Ruhr 2010 -kulttuuripääkaupungit tavoittelevat toisissaan pysyviä vaikutuksia, ja pyrkivät hyödyntämään opittuja asioita osana luovien alojen kehittämistä.¹¹ Vastikään perustetun Turku 2011 -kulttuuripääkaupunkivuoden jatkoa organisoivan työryhmän tehtävänä on kehittää toimenpiteitä, joilla turvataan 2011-toiminnan käytäntöjen jatko ja leviäminen valtakunnallisesti. Työryhmä saa tuekseen asiantuntijaryhmiä, jotka omilla alueillaan valmistelevat konkreettisia ehdotuksia kulttuuripääkaupunkivuoden jatkumolle. Suuressa roolissa on avoin yhteistoiminta, jolla yleisö saadaan mukaan kehitystyöhön. Saavutettavuuden lisääminen ja osallisuuden mahdollistaminen ovat tarpeen yhtä lailla kulttuuripalveluiden kuin koko kaupungin toiminnan kehittämisessä nyt ja jatkossa.

Lähteet

- ¹ Cantell, Timo & Schulman, Harry (toim.) 2001. *Mikä oli kulttuurivuosi?* Kirjoituksia Euroopan kulttuurikaupunkivuodesta Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- ² Cantell, Timo 2011. *Helsingin kulttuurivuoden 2000 vaikutukset*. Esitelmä Työ- ja elinkeinoministeriön Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän ja Turun kaupungin järjestämässä kaupunkitutkimusseminaarissa V: "Saumattomat rajapinnat, elävä tutkimus" 30.3.2011.
- ³ Palmer, Robert 2004a. *European Cities and Capitals of Culture. Study Prepared for the European Commission. PART I*. Palmer/Rae Associates. Brussels.
- ⁴ Palmer, Robert 2004b. *European Cities and Capitals of Culture - City Reports. Study Prepared for the European Commission. PART II*. Palmer/Rae Associates. Brussels.
- ⁵ Palmer, Robert & Richards, Greg 2007. *European Cultural Capital Report*. Atlas. Arnhem.
- ⁶ Palmer, Robert & Richards, Greg 2009. *European Cultural Capital Report 2*. Atlas. Arnhem.
- ⁷ Palmer, Robert & Richards, Greg 2011. *European Cultural Capital Report 3*. Atlas. Arnhem.
- ⁸ Garcia, Beatriz & Melville, Ruth & Cox, Tamsin, 2010. *Creating an Impact: Liverpool's Experience as European Capital of Culture*. University of Liverpool.
- ⁹ Garcia, Beatriz 2010. *An international framework of good practice in research and delivery of the European Capital of Culture programme*. European Commission, DG Education and Culture: European Capitals of Culture Policy Group
- ¹⁰ Helander & Innilä & Jokinen & Talve (toim.) *Turun kaupungin hakemus Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2011*. Turun kaupunki.
- ¹¹ Kulttuuripääkaupunkien loppuraportit seuraavista kaupungeista: Bologna 2000, Helsinki 2000, Graz 2003, Lille 2004, Cork 2005, Luxemburg 2007, Liverpool 2008, Stavanger 2008, Linz 2009
- ¹² Saukkolin Jukka 2011. Turku 2011 -hankekyselyn tuloksia tammi–maaliskuulta 2011. Julkaisematon verkkokysely. Aineisto Turku 2011 -säätöön hallussa.
- ¹³ Taloustutkimus Oy 2011. *Turku 2011. Valtakunnallinen kyselytutkimus. Toteutettu Turku 2011 -säätöön toimeksiannosta*. Julkaisematon raportti. Aineisto Turku 2011 -säätöön hallussa.

Tutkimuskatsauksia on Turun kaupungin kaupunkitutkimus- ja tietoyksikön julkaisusarja. Siinä julkaistaan ytimekkäitä katsauksia kaupunkitutkimuksen ja -kehittämisen ajankohtaisista aiheista. Sarjaan kirjoittavat asiantuntijat eivät pääosin työskentele Turun kaupungin organisaatioissa. Esitetyt väitteet eivät välttämättä vastaa kaupungin virallista näkemystä. Tutkimuskatsauksia-sarja toteuttaa Turun kaupunkitutkimusohjelmaa.

Tämän katsauksen kirjoittaja, FM Jukka Saukkolin työskentelee Turku 2011 -säätiön tutkimus- ja kehittämispäällikkönä. Saukkolin aloitti työnsä Turku 2011 -prosessin parissa helmikuussa 2005 ja oli mukana toimittamassa Turku palaa -kulttuuripääkaupunkihakemusta ja laatimassa Turku 2011 -strategiaa. Saukkolin on kirjoilla Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksella väitöskirjatekijänä.

Tutkimuskatsauksia-sarjan toimittaja:

Sampo Ruoppila, tutkimusjohtaja
sampo.ruoppila@turku.fi

Julkaisija:

Turun kaupungin keskushallinto/Strategia ja viestintä
Kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö
PL 355 (Yliopistonkatu 27a), 20101 Turku